

SUTKAI

Pavasarielis. Visur gražu ramu. Saulelė netoli laidos lėdviau¹ jau bešildo, lengviau bešviečia. Apšvietusi įkypai miškus, tarytum, pasilenkusi pro pakočius, žiūri ji į skleidžiamus lapelius, sprogstančius pumpurėlius ir dygstančias ant žemės žoleles. Pirmutinės balos didžiavosi pranokusios kitas žoleles; apgožė kiminus, paslėpė po savo lapais skujus² ir nubirusius rudenį lapus. Džiaugėsi savo vešlumu, pastiepusios ilgus sprandelius, baltuosius veidelius atgręžusios į saulelę, tarytum dėkojo jai, kad jas pirmąsias užauklėjo. Garbanojosi, baltavo, žaliavo, klestėjo apsiautusios kiekvieną kelmelį, kiekvieną kuisynėlį³. Kur tik miške progumėlė, ten būrelis, kitur būrelis; kur didesnė plotmelė, tarytum drobulių priskleista. Trakose, po krūmus ir žolynus, nedrąsios žibuoklės slapstėsi, lapeliuose įsikniausios, žabarėliais užsiskreibusios, kiūtodamos žolynėly kvėpėjo. Pakraščiais miško, kaip jaunosios per jungtuves, baltais rūbais pasipuošusios klestėjo ievos. Gretimais jaunos eglėlės; jų šakos svyravo, apkibusios raudonais skujų bumbulėliais. Per vidurį miško ištiestas siauras kelelis. Skersai jo ėjo įdubę sušlaužioti takeliai, kuriuose priešų priešais kužėjo darbininkės skuzdelės. Niekas joms nekliudo valkioti šapelius, nes kelelis jau išdžiūvęs.

Tuo keleliu per mišką eina du žmogeliai: vyriškis aukštas, suraitytais uostais, vienu švarku, baltais autais, naginėtas, vienoj rankoj ryšelis, antrąją susikibęs su moteriškąja; ta – basa po apsiaustėlio, perkeline skepetėle⁴ apsigobusi, vilnonę skepetą ant liuososios⁵ rankos pasisvėrusi. Matyt, šarpavo⁶ keliauti, nes abudu išraudonavę, apšilę. Kaži ką balsu šnekučiavo; tankiai, į vienas antrą pažvelgę, juokėsi.

Kelias nubėga kairėn. Juodu pasisuko dešinėn taku stačiai ant liepto. Miškas pasibaigė, prasidėjo trakos – skardingi Dubysos atkrančiai.

– Čia, būdavo, žydės žibuoklės, – tarė vyriškis ir, paleidęs ranką, pasisuko į krūmus.

Moteriškoji taku į pakalnę pasileido tekina. Pasišokėdama kaip kurapka, rietėjo pakalniui. Pabėgėjusi porą varsnų⁷, atsidūrė pačiame atkrantyje. Netoli liepto ant kalvelės atsisėdo. Iš ten visai kitoniškos akivaizdos priešais tiesėsi. Skardinga Dubysa, nusimalšiusi iš pavasario potvynių, nusekusi, visa vagoje, tik mėlynavo. Nors gana srauniai gurgėjo, staipydamos per akmenis, krisdama į gilesnį duburkį, sukosi į verpetą, putojo, šniokštė, pykdama skubėjo, bet nebesiplėtė į pievas – vienoj vagoj talpinosi. Kalnuoti atkrančiai, apaugę krūmais, gražiai mainėsi šviesesniu ir tamsesniu žalumu. Paupiai dauboje, sausai nusekę, taip pat žaliavo, daiktai net geltonmargiai nuo sužydusių purvažolių⁸. Pačiais pavagiais, iš abiejų pusių upės, kaip užbrėžta juodavo apsekę šapai ir šamalai⁹ – rodė, ligi kur buvo užtvinęs pavasarį vanduo. Pievose, paupiais kobrinėjo pavasaringi gyvulėliai, graibinėdami nors

¹ lengviau, silpniau

² spyglius

³ kupstelį

⁴ skarele

⁵ laisvosios

⁶ skubėjo

⁷ varsna – apie 100 m.

⁸ purienų

⁹ šapų nuotrupos

retą, ką tik dygstančią žolelę. Žąsų būreliai pėrėsi, nardėsi po vandenį – po ilgo perėjimo džiaugėsi, išsivedusios vaikus į ganyklą. Žąseliai geltoni, ką tik apsipūkavę, kilsavo ant vilnių Dubysos, nestengdami paplaukti prieš vandenį, pėpdami kabinosi ant krašto. Piemenėliai braidė po vandenį, taškėsi po upę, šokinėjo per akmenis arba vamzdžiavo visokiais balsais, visaip džiaugdamos sulaukę šilumos. Lakštingalų gaujos čiauskėjo, pleškėjo garsiai už kita kitą, tarytum eidamos lenktynių su piemenėlių vamzdeliais. Kur ne kur po krūmus pašmėžavo balta skepetėlė žibuokliaujančių mergikių. Už kalnų, kažgi kur, būrelis dainavo.

Moteriškoji, sėdinti atkrantyje, atsismaukė skepetėlę, nusibraukė sušilusią kaktą, visa krūtine atsikvėpė šilto ir kvapaus oro; mėlynomis akimis apvedė didelį rataną ir nustabdė jas ant liepto. Čia atėjo jai į galvą kažgi kokie atminimai. Iš užpakalio, įsikibdamas į alkšnius, nusileido nuo skardžio vyriškis, nusitvėręs keletą žibuoklių. Atsisėdęs greta, tarė:

– Mat kiek žibuoklių radau!

Neatgrėždamas jos akių į žibuokles savo pasigyrimu, vėlek nutvėrė ją už rankos ir, suspaudęs delne pirštus, paklausė:

– Ar nepailsai taip greitai bėgdama, Magdele?

– Ne. Kaip čia gražu pasėdėti!.. Aš niekuomet nepraeinu tos vietos neapsistojusi: jei negaunu atsistėti, turiu nors apsižvalgyti visada.

Vyriškis rudomis liepsnotomis akimis metė šen ir ten.

– Teisybė, čia gražu, pavaizu¹⁰... O tie paukščiai virte verda... Kažgi kas dar dainuoja ir gerai sutaria. Oro tylumas ne lapelis nekruva! Puikus vakaras... Malonu čia sėdėti, labiausiai, jog greta tavęs. Pirmą sykį čia sėdime abudu...

– Tai vis niekis dabartykščiai gražumai, bet aš turiu čia senovės malonų širdžiai įspūdį.

Rudųjų ir mėlynųjų akių pažvelgimai susidūrė. Vyriškis, vis žiūrėdamas į truputį rauplėtą veidą Magdelės, tarė:

– Turbūt su koku vaikinū čia susieidavai?

– Mažne¹¹ įspėjai, Juozeli, – tarė Magdelė, glausdama galvą prie pečio. – Viena pati mylimąjį pirmą sykį čia pamačiau...

Ir vėl rudosios akys įsmego į mėlynąsias.

– Kas jis toks buvo, Magdele? Pasakyk, norėčiau žinoti.

– Gerai, kai pasakysiu, ir žinosi. Pernai, prieš Velykas, pačiu paleidimu, Žeberienė panoro kadagių dažyvėms¹² – siučia mane parnešti. Niekur nėra, kaip tik šiame miške. Atėjau prie liepto iš anos pusės. Dubysos pakraščiais dar ledai, o vanduo taip pakilęs, maž sulig lieptu; o tas be paramčio. Ėmiau ropla ir peršliaužiau į šią pusę. Prisipjoviau naštą; atsinešiau – niekaip nebegaliu atgal pereiti. Nuėjau antai prie anos brastos ir taisausi bristi. Veiziu į pakalnę – beatsvilpaująs vaikiną, kirvį pasibraukęs, strykt ant liepto, eina sau kaip keliu. Pamatė mane ir pradėjo šaukti: „Bobutėle, ką čia dirbi? Be nežadi bristi?“ – „Kad per lieptą bijau eiti“, – sakau, eidama arčiau. Žiūriu – nepažįstamas. Kaip pervers mane akimis, net kakta užkaito! „Eikš, aš tave pervesiu“, – sako. Sumišau, nebežinaus, ką sakyti, kaip daryti. Nebedrįstu nė akių pakelti, čiupinėjuosi tik apie naštą. Vaikiną priėjęs užsimetė sau ant kupros mano kadagių, nusitvėrė mane tvirtai už rankos ir pervedė per lieptą. Kaip aš paskui jį ėjau, nebežinaus; tik jutau stipriai suspaustą savo ranką jo delne. Dar eidamas šneka: „Tai protas! Ir kaip tu čia būtumei perbridusi? Jei bent stačiai į aną pasaulį.“ Pametęs mano kadagių aure prieškalnėj, pats atgal lieptu nugaržė į šią pusę. Aš pasilikau kaip paklaikusi: širdis man tvaksėjo, kakta kaito, akyse regėjau įsmeigtas jo rudas akis. Žvilgtelėjau atsigrėžusi, jau jis – šiame atkranty. Tol veizėjau, kol tik per krūmus jo kepurę mačiau. Nuo to sykio nebeišdilo jo paveikslas iš galvos ir iš širdies mano... ligi šiandien tebėra giliai, giliai įsmegęs... Juozeli, ar atsimeni vilkęs mane per lieptą? – paklausė.

– Kai priminei, rodos, truputį menu, jog tuo perėjimu prie Raubos vieną sykį mergelę pervedžiau.

¹⁰ vaizdinga

¹¹ Beveik

¹² dažams

Daug buvo tokių atsitikimų, kol paramtį pataisėm: kartą Tytuvėnų davatką, kitą sykį žydą su kromu¹³ pervilkau... O tu man pirmą sykį įstrigai į akį per mėšlavežį dvaro talkoj. Nuo to sykio, teisybė, dieną naktį stovėjo man akyse Žeberių Magdė. O rudenį, kai pagarsino, jog Kužma tave ves, tuomet tai nei esti, nei užmigti nebegalėjau, kol tik nuo tavęs neišgavau žodelio.

– Kada tai buvo? Aš pirmiau tave pamilau, Juozeli, tuo pamatymu. Tuomet, kai susitikome čia ant liepto, parėjusi namo, niekaip nebegalėjau pamiršti to vaikinio. „Kas žino, iš kur jis buvo, kas jis toksai, kur nuėjo, ar aš besusitiksiu kuomet su juo?..“ – tokie mąstymai neišėjo man dieną naktį iš galvos. Po kelių dienų brakšt ir beeinąs tas patsai prie mano šeimininko pasiskolinti pjūklo: sumišo mano verpalas, ratelis pašėlo, siūlas nutrūko, šniūras¹⁴ nukrito, tekiniukas ėmė priešingai suktis... Čiupinėjuosi, taisyti... o burna kaista kaip liepsna! Vičvienaitį kartelį tepažvelgiau, bet jis to nematė. Kai išėjo, šeimininkė sako: „Padorų vaikiną nusiasamdęs Rauba“. – „Anoks ne padorumas, – pridėjo Janikė, – akys tokios rudos!“ Aš tuo tarpu pasilenkiau pakojų pasitaisyti. Po to, kur tik teko jį pasitikti ar sušnekti, be galo nedrįsau – nežinau dėl ko. O jo žodelis kiekvienas smego man į širdį, veidas gulėjo įsismerkęs giliai man akyse...

Tai sakydama, Magdelė apkabino Juozapo galvą ir bučiavo akis.

– Aš dėl tavęs, Magdele, daugiau širdgėlos prityriau, išsipykau, ne sykį pamatęs tave bešėlstant su kuo. Atmenu, dvaro talkoj pirmą sykį įsispytrėjau į tave. Jonas nutraukė tau skepetėlę, tu jam nuleidai kepurę; jis kibo tave risti, tu nepasiduoti. Iš apmaudo aš važiuodamas su valkčiu tyčiomis pataikinau stačiai ant tavo kapstyklės¹⁵ – trakšt ir nulaužiau kotą; tu pašokusi capt nulaužtą, žvilgt į mane, tik latatai į mišką! Beveizint ir beatsinešanti lazdinį kotą; užsimovė šakikę, įkalė su akmeniuku ir vėl kapsto. Kad bent pusę žodžio man būtų pasakiusi: ar tu velne, ar tu kas, kam sulaužei ar įdėk kitą? Aš to temeilijau, o ji nė vampt!.. Toksai įpykis paėmė... – juokėsi abudu.

– Aš numaniau, jog tu mane erzini, – tarė Magdė. – Tyčiomis nieko nesakiau, atmenu aiškiai. Neveikiai dar tepradrįsau su tavimi šnekėtis.

– Kaip ten buvo, taip, by tik dabar gerai, Magdele. Duokš antrąją rankelę, dar nepabučiuota tebėra.

– Taip man čia gera... – tarė Magdė, priglaudusi galvą prie Juozo krūtinės. – O saulelė visai jau ant laidos. Eikim, sutems mudu.

Slenka laikas, lekia diena po dienos, savaitė po savaitės, metai po metų kaip raiti joja. Nepaspėjo vasara išaušti, žiūrėk – atslenka jau ir ruduo, įkandin žiema; beveizint ir vėl saulelė aukštyn, pavasaris artyn. Linksmybėse ar nuliūdimuose, turtuose ar varguose gyvena žmogus, vis tiek; laikas, nesizvalgydamas nei apsistodamas, lekia ir lekia išmatuotu taku. Daug lietaus išlijo, daug giedros iškaitino, daug sniego iškrito ir vėl nutirpo, daug sykių Dubysa užkilo, putojo ir vėl nukritusi vagoj srauniai bėgo; daug sykių viskas jau persimainė nuo užpernykščio pavasario, kada gražiu laiku, gražioje vietoje, pačiame paupyje susisėdę Magdelė su Juozu meilingai kalbėjosi. Šiandien, nors jau daugiau kaip dveji metai pralėkė nuo to laiko ir oras kitoniškas, – nes jau šv. Jonas, jau didžiau vasarop linkui, – vienok pavasarėlis toks pat gražus ir ramus. Pažįstami mums Magdelė su Juozu, – seniai jau apsivedę Sutkai, gyvena trobelėje, turi kelis savo žemės margus¹⁶, Juozapui jo tėvo atiduotus. Tėvas senelis, ne taip senelis, kaip dusulingas, nebegalėjo sunkiai dirbti. Motina, nors tvirtesnė, viena nevaliojo laukelius apdirbti, todėl liepė sūnui Juozapui vedus pareiti gyventi. Visi dirbo, kiek kuris begalėdamas krutėjo, ir visi dailiai maitinosi, vienoje trobelėje ir vienoje kamarėlėje talpindamos. Duonelės, putrelės¹⁷ užteko iš savo žemelės. Turėjo karvelę pasimilžti, kumelėlę žemelei išarti, paršelj pasiskersti, vištelę, gaidelį, katelę, šunelį; tai – ir visi gyvuliai ir visa nauda. Mažai

¹³ dėžė su prekėmis, nešama ant nugaros

¹⁴ virvelė, jungianti ratelio ritę su ratu

¹⁵ šakės dviem nagais mėšlui kapstyti

¹⁶ margas – žemės matas, apie 0,5 ha

¹⁷ sriubos

teturėjo, mažai tereikėjo.

Šį vakarą, kaip sakiau, gražus ir ramus pavakarėlis. Lankos žaliuoja, rugeliai siūbuoja, žiedais apsidraikę, dulka, net miglojasi, gegužės kukuoja, piemenėliai dainuoja, net garsas mušasi į dangų. Kur tik akį užmesi arba ausį atkreipsi, visur širdis džiaugės.

Mūsų Sutkai betgi nesidžiaugė gamtos gražumu; bet visi nuliūdę, nusiminę, rūpinasi su ašaromis akyse, grobstos, pagalbos ieško. Magdelė, sopulių suspausta, dejuoja troboje; tėvas senelis, lauke užsikvempęs ant tvoros, kosėdamas poteriauja, skubina rožančių barškina ir ašaras sau brauko. Juozapas, išpuolęs iš trobos, rankas laužydamas, šaukia:

– Jėzus Marija! Nebelauksiu nieko, tučtuojau važiuoju daktaro!

Motina, išsiginusi paskui, verkdamas tarė:

– Ką tu, vaikai, padarysi su ta viena kumelėle? Nenorės daktaras nė važiuoti, o dar prieš naktį. Dar ir ratukai tebėra mėšlinuoti...

– Reikia pirma nuplauti, – pridėjo senis.

– O ką aš dabar veiksiu? patarkit, tetulėliai! – verkė Juozapas. – Bijau Magdelę numarinti!..

– Pone Jėzau, sergėk nuo mirimo! – sušuko tėvas. – Bėk į sodą¹⁸, be negausi kame arklius?

– Niekai, – tarė motina, – visų arkliai ganykloje, naktis užaina; kadai kadės bus, o čia reikia spėriai. Verčiau lėk į dvarą, apkabink ponios kojas – ji pasigailės, nusiųs arklius. Bėda man, kad aš pati negaliu bėgti: bijau čia prastoti¹⁹. Žinau, kad tuojau išmelsčiau...

– Tu, motin, būk prie ligonio, o tu, Juozai, greitesnis, bėk skubinas, – liepė tėvas. – Neišgąsdink ponios, ir pats netruk!.. Pasiimk kepurę! – užsikosėjęs šaukė Juozui, nes iš paskubos buvo be kepurės bebėgęs.

– Netruk, Juozeli, netruk, – prikalbinėjo motina, grįždama į vidų.

Bet Juozapas nebegirdėjo, nes jau per pusvarsnį buvo ant dvaro nulėkęs.

Motina, žengdama per slenkstį, jau Magdelei kalbėjo:

– Juozas išbėgo į dvarą... prašys ponios ir parveš daktarą, pagelbės tave, mano pupelę.

Ji klostinėjo ligonį. Ta, motinai į ranką pabučiavusi, tarė:

– Ačiū, mamaite, kad patarei daktarą vežti. Gal dar nepriseis mirti...

Viltis spėraus²⁰ sulaukimo pagalbos nuramino Magdelę; nutilo, užmerkė akis ir glūdojo kantriai. Tėvas poteriaudamas mąstė:

– Jeigu negautų arklių dvare, reikėtų, nors viena kumele, važiuoti. Juozas, vargšas, laksto kaip sudegęs... pirmas sykis, nesumano, ką bedaryti. Kiek kartų man taip buvo, bet daktaro nė sykio nevežiau: kurs augo – užaugo, kurs mirė – numirė, o motina ir šiandien sveika tebėra... Ir čia, man rodo, apsieitų be daktaro, tik truputį kantrybės reikia. Biedna vaikas! ne tėvas, ne motina – neturi prie ko šauktis: mes ir vyras – visa giminė – tie tėvai, tie globėjai... bent pamatys, jog mylim ir tausojam... nors tiek turės už savo darbus ir vargus...

Taip dūmodamas ir pasikosėdamas, traukė ratukus prie klano nuplauti ir pasitaisyti dėl visa ko. Motina, nuraminusi ligonį, apyvoką ėjo, nes saulelė visai jau leidosi. Pamačiusi tėvą betraukiant ratukus, nubėgusi stūmė bardamos:

– Dvasios neatgauni, o taip sunkiai trauki! Nematei mane pasišaukti?

– Užtenka darbų ir tau.

– Su darbais pusė bėdos, kad tik Dievas duotų visiems sveikatą... Ar aš nesakiau? Ir brendi į vandenį, tai per naktį po to – kvenkš, nė akių nesudės, rytą visiškas ligonis...

– Ką padarysi, matušėle: mūsų vaikai – mūsų vargai...

Vakarinė žara temo, temo – niekaip nesutemo. Dangus žvaigždelėmis jau apsipylė, drėgna žemė rasa apsigrindė, o žara vis dar tebėra: siaurėjo ir tamsėjo iš vakarų, bet tęsėsi kaip kokia juosta dangaus pakraščiu per visą šiaurę ir rytmečius. Ten plėtėsi, kilo, balo ir šviesėjo; ta pati pavirto jau į aušrinę žarą, kur mėnesio pjautuvėlis spyksojo. Saulėlė tebemiegojo, giliai įsimerkusi baltojoje žaroje.

¹⁸ soda – kaimas

¹⁹ palikti, pasitraukti

²⁰ greito

Vėjelis miegojo, kažį kur už miškų tyliai nugulęs. Nekušinamas nė lapelio miškas taip pat miegojo. Bemiegė griežlė nuščiuvo čerkšti. Į jos vietą pabudo pirmasis vieversėlis: truputį pačiurškavęs, pamaži, rodos, lyg nedrąsiai, pradėjo savo giesmę vinguriuoti. Pajutęs naminis gaidys pašoko, sparnais suplasnojęs, staiga sugiedojo.

Tuo laiku Sutkų kiemelyje stovėjo puikus porinis vežimėlis. Vežikas barzdyla, ilgu apsiaustu, baltomis sagomis, kepure baltais apvadais, sėdėjo tame vežimėlyje ant pasostės; vadžias rankoj nutvėręs, galvą nuleidęs ant krūtinės, skaniai snaudė. Pora širvų žirgų pakinkytu, nors plunkštė ir kojomis kasėsi į žemę, bet stovėjo ant vietos kaip įsmeigti.

Tėvas prieangyje, kertėje, ant trinkelės susirangęs, kiūtodamas girdėjo troboje Magdelės dejavimą, motinos guodžiojimą, Juozapo verkimą, aiškia, raminamą daktaro kalbą.

Saulėlė tekėdama spyktelejo į Sutkų trobos langelį. Toje pat valandoje staiga suvirko kūdikis. Tėvelis atsidūsėjo lengvai, kaip kad būtų sunkiausias akmuo nurietėjęs jam nuo širdies. Juozapas tuo kūdikio balsu visas sudrebėjo, nebežinojo, kas su juo dedasi: ašaros kaip lietus lijo, o kartu širdingai juokė. Skaudus skausmas staiga virto didžiausiu džiaugsmu.

Motina garbstydamą globstė kūdikį, glaudė ant rankų ir kartu ašaras sau braukė. Juozapas, kartu verkdamas ir juokdamas, keliais puolinėjo nuo motinos prie daktaro ir atgal prie motinos, abiem rankas kojas apkabindamas; truputį atsikluinėjęs²¹ iš pirmo įspūdžio, krito ant Magdelės kojų. Ta juokdamas rankas prie jo ištiesė. Užmiršę savo vargus ir skausmus, susiglaudę meilingai, verkė džiaugsmo ašaromis.

* * *

Saulėlė visuomet vienoje pusėje teka, antroje leidžiasi; kasdien vienodai rieta per dangų iš rytmečių į vakarus. Mėnuo taip pat vienodai mainosi: sykį vakaruose pasirodo plonutėlis, kaskart storėdamas užauga į apskritą ritinį – tuomet šviečia per naktį, – ir vėl kaskart dyla; sudilęs pasirodo rytmečiuose vėl plonutėliu pjautuvėliu. Šviesus mėnesėlis persimainė jau dešimtimis sykių, o spindinti saulėlė leidosi ir tekėjo tūkstančiais sykių nuo to laiko, kada pirmą sykį šiame baltajame pasauly suvirkęs Sutkų Jonelis pradžiugino tėvus ir senučius. Nors per tą laiką nemaža ašarų iškrito Sutkams, daug rūpesčių ir skausmų ne sykį širdį suspaudė, nors džiaugsmo ir linksmybės valandėlės kaip žaibai kartais tik spyktelejo, vienok laikas ničnieko neprailgo; treji metai, rodos, kaip viena diena, praslinko. Sutkų gyvenime atmainos taip pat visai maža tėra. Senis vienokiai pakosėdamas poteriauja ir ką galėdamas pakrūpštinėja; motina vienokiai gera ir nuolanki; Magdelė vienokiai meili ir darbi; Juozapas vienokiai rūpestingai darbuojasi apie savo, nors maželėlį, ūkį. Jonelis vienas tik labai atsimainė: tuomet kūdikėlis silpnas, kojelių rankelių nevaldąs, verkiąs, nežinodamas ko – dabar savo kojėlėmis bėgioja greitai, pasisako, ko verkiąs, arba juokiasi ir su šuniuku ritasi, dėvi ilgus marškinius ir ant galvos jau kepurę nulaiko.

Šiandien karšta dienele – saulėlė kaip deginte degina. O ten toli, dangaus pakraštyje, juodi mūrai guli, kuriuose griautinis kartais vos tik girdėtinai, bet rūščiai sududnoja. Sutkų šeimyna po kiemelį bruzda, kiekvienas prie savo darbo: Juozapas tašo lentas, skuba darbuojasi, niekur nesižvalgydamas, net čiurkšliumi prakaitas eina per veidus, o ant pečių marškiniai grėžiami. Pasistatęs šiaip taip naują trobelę, steigiasi ir išgrįsti. Sakė: bus šilčiau žiemą senučiui kojoms, bus geriau ir Joneliui su Sabaliuku vartytis. Senutis ir Jonelis pasišnekėdami renka skiedras ir dėlioja padaržinėje į pastogėlę. Motina naujosios trobelės prieangyje, pavėsyje, plazda prie ratelio ir linų kuodelio. Tekinėlis birbdamas sukasi; ji kas valanda pasilenkdama žiūri į špulę ir glosto kuodelį, o siulą paseiliodama traukia ir traukia per pirštus.

Magdelė milžtuvėle nešina padirviais parėjo iš alksnyo. Netoli kiemelio nusišnypštė nosį. Jonelis pajutęs pasigrobė kvortelę, bėgo priešais šokinėdamas: „Mamaite, pienelio, pienelio!“ Magdelė, užkėlusį vartus, pametė tuščią milžtuvėlę ir drebančiu balsu tarė:

– Šėmikę nebegyvą radau: pripampusi kaip statinė, kuo nesprogsta...

²¹ atsigavęs, atsitokėjęs

Jos žodžiai kaip elektra užgavo visus: Juozapui kirvis iškrito iš nagų, motinai siūlas nutrūko, tėvui skiedros pabiro visi nustebę žiūrėjo į Magdelę. Ta, vos ištarusi tuos žodžius, apsipylė karštomis ašaromis. Tik Jonelis juokdamos barškina su kvortele po tuščią milžtuvėlę.

– O Jėzau Marijelaite! Kokia nelaimė! – sušuko motina, užlaužusi rankas. – Tokia gera karvelė... palikom be pieno lašelio!

– Kad būčiau rytą pats neišvaręs! – pridėjo senutis. – Tokia buvo linksma, sveika... kas galėjo laukti?

Juozapui tokia netikėta nelaimė labai sugildė širdį, o Magdelės ašaros kaip peiliu širdį jam pervėrė... Pametęs darbą, puolė prie jos, apsikabinęs bučiuodamas ramino:

– Neverk, širdede, neverk. Davė Dievas nelaimę, duos ir pinigų kitai karvelei įgyti. Juk mes pratę vargą vargti! Pasrėbsim kokią valandą ir juodą putrelę; tik neverk, negraudink ir mano širdies.

– Su didžiais pusė bėdos, visaip gali pakentėti, – atsiliepė motina, – bet mūsų maželėlis Jonukėlis kur dings be pienelio? O tai Dievo prastojimas! Nenuėjom nė vienas nuo pat ryto paveizėti karvelės!

– Rinkau paršeliui žoles, – teisinosi Magdelė. – Neturėjau laiko pirmiau prie karvelės nueiti.

– Niekas tavęs dėl to nekaltina. Nieko nebūtų padėjęs tavo nuėjimas.

– Turbūt reik eiti kailį nudirti? – klausė tėvas.

– Dieve saugok, nereikia! – šokosi Juozapas. – Įversiu į duobę, ir tiek, taip staiga krito. Gal kokia nedora arba kimbanti liga? Tamstos sveikata brangesnė kaip tos naginės.

– Neverkit, vaikaičiai, nesirūpinkit, – tarė motina. – Baigiu verpalą, gausiu porą rublelių, nueisiu prie Onelės, prie Petrelio... Gal gausiu pasiskolinti vėl po kelis rublelius, nusipirksim per šv. Petrą karvelę. Neverk, Magdele, Dievui garbė...

– Jau apsiskolinom, matušėle, nuo Onelės ir nuo Petrelio rąstams pirkti. Nebent paršelj verčiau parduosim, gausim kokią dešimtėlę – atkutęs jau paršiukėlis.

Senutis, sėdėdamas ant rąsto, ranka pasirėmęs, žiūrėjo į nuliūdusį Juozą, ieškantį lopetos, žiūrėjo į verkiančią Magdelę, susirūpinusią motiną ir – mąstė:

– Kokia tų vaikų širdis! Pardavė karvelę, pardavė kumelį, dar apsiskolino... vis tai trobai. Tėtušėliams bus šilčiau... Teisybė, senoji buvo jau supuvusi. Kad būtų palšė tebesanti, nė kokios bėdos – ne paskutinė būtų nusprogusi. Parduos paršelj. O kokios tos vargšės bus širdelė? Taip šerė, žoles rovė, vargo, meilijo pasiskersti paršelj... Paliks be mėsos kąsnelio... Auginus vargus kitam reikės atiduoti. Jei dar bent kiek gaus... Berods turiu dar apsigniauzęs tą penkiolika rublelių... Kad taip atiduočiau? Būtų čia dalis pinigų karvei... Ne štuka²² įduoti, o kas beatiduos. Numirus nė mišioms nebus... Teieško nuo svetimo, tuomet rūpinsis ir atiduoti. O jei negaus? Jie jauni, srėbs ir juodą putrą, o man kaip reikės nuryti? Et, diena po dienos galiu numirti... Prasadžiugs, radę skatiko pagrabui, užteks mišioms, grabui ir laidotuvėms... Kruvina bėda be karvelės, tiesa... Tiek buvo gyvų reikalų, iškentėjau nedavęs. Tesiryžtie, neduosiu nė dabar! – pamojo ranka.

Juozapas išėjo karvės užkasti. Magdelė, pasirinkusi skiedrų, nusinešė pietums pravirti. Motina skubinau lenkė špūles ir kas valanda žvalgėsi į kylančius debesis... Jonelis glaudėsi aplink senutį, o jisai vis pasirėmęs mąstė ir mąstė: „Atiduoti paskutinius grašgalius ar ne?“ Pagaliau nutarė: „Kaip bus, taip! Dar lauksiu pietų, pabandyčiau juodus viralus valgyti“.

Saulelė stovėjo pačiame dangaus viduryje, kaitino į pat viršugalvį. Miškai papilkavo, lyg dūmais aprūkę, šniokštavo tirštu ir šiltu vėju. Oras radosi troškus, visų žolelių lapai išvytę gulėjo ant žemės. Danguis pakraštyje kilo kaskart nauji debesis, juodai margi, daiktais baisiai juodi, daiktais kruvinai rausvi, daiktais šviesesni, kitur rudai juodi, taip stori ir gilūs, nepermatomi, tarytum iškilusi jūra, vilnijanti juodų debesų audrą, arba juodai tamsūs žemės kalnai be saulės spindulėlio, be žolės lapelio, be medžio šakelės, be jokio gyvo vabalėlio. Griaustinis, sutrankęs ir sumaišęs visą jų paviršių, dabar nuogus kalnus stumia pamaži kaskart aukščiau, tarytum ritina per didžiausius ir kiečiausius akmenis. Kitas akmuo pritrėkštas sprogo, net kibirkštys išlėkė, ir vėl rieta grumėdami toliau per

²² Ne juokas

dangų – maišosi, kyla aukštyn ir vėl virsta pakalniui, rodos, tučtuojau užgriauš žemę, bet vis ant vietos, vis toli, vis saulės prisivengia. Griaustinis gruma, bilda, spardosi, rodos, taip toli, tokį trenksmą daro, net išsigandusi žemė virpa, o saulės niekaip nepabaugina; juo griaustinis debesyse šėlsta, juoba saulelė karščiau kaitina, rodos – atrėmusi savo spinduliais nulaiko audrą atstu nuo savęs.

Juozapas nušilęs, nuvargęs, susikrimtęs, atgajaus²³ ieškodamas ar alkį ramindamas, srėbė juodus batvinius, po keletą šaukštų ant kiekvieno kėsnio duonos, užsikvėpęs ant lėkštės, nė akių niekur nepakeldamas, tik kartais rankove braukė varvantį nuo kaktos prakaitą. Magdelė, pasisodinus ant kelių Jonelį, atlaužusi kėsnelį duonos įdavė jam į rankelę, kitą pati pakando, vėsinama batvinius sriuobė ir Joneliui tą patį šaukštą prikišo; tas pasriuobęs ėmė šalin pliurkšti iš burnelės ir iš šaukšto; metęs duoną ant žemės, pastūmė šaukštą, o pats nusirito nuo motinos kelių. Magdelė taisėsi pati srėbti, kėsnis duonos atsistojo jai gerklėje, o ašara įlašėjo stačiai į lėkštę. Atsikėlusiu nuo stalo, išėjo pro duris.

Senutis sriuobstė batvinius, kramtė duonelę, kosėjo, vėl sriuobė, kėsnelį duonos įsimerkė į lėkštę, vėl kosėjo. Valgė, žlioburiavo kaip ne savo dantimis, o lėkštėje batviniai nėmaž neseko, kiek įsipylė, tiek ir stovėjo. Motina sriuobstydama pirmoji prašneko:

– Griaustinis ūžia ir ūžia be perstojo, bet vis šiaurėje, toli; rodos, mums neklius, išsilis ant vietos. Taip baugūs debesys... Pone Jėzau, sergėk nuo krušos! Jei matysiu – nekyla ant mūsų, bėgsiu tuojau prie Ožkienės, nešiuos verpalą, nešiuos vilnonę skepetą. Zyle pelėda versiuos, o karvelę turime, nors skolintais pinigais, nusipirkti, – ir, pažvelgusi į tėvą, pridėjo: – vienas senas, antras mažas, abudu išmirs badu...

Juozapas, žegnodamos pavalgęs, pažvelgė nuliūdęs į tetušį; išėjęs ieškojo pačios, ta pavėsyje, už trobos kertės atsisėdusi, graudžiai verkė. Juozapas sėdosi greta, apsikabino, priglaudė jos karštą galvą prie sukepusios skausmu savo širdies. Juto, jog reikia raminti, reikia paguosti nuliūdusią mylimąją Magdelę, bet niekaip nesisekė prašnekti; glostė ranka jai per galvą, o ir jam pačiam ašara nurietėjo; atkartoję tik motinos žodžius:

– Neverk, širdele, Dievui garbė!

Stojos dabar akyse Juozapui visos valandos, linksmos ir laimingos, toli jau pralėkusios, kada pirmą kartą pamylėjęs Magdelę: pilna širdimi meilės, pilna galva vilties, dūmojo ir žadėjo apipilti ją meile ir laime, žadėjo visomis išgalėmis storotis, kad jai niekadoms nieko netrūktų. Rūpinosi, rodos, tuo kiek beišgalėdamas ligi šiol; bet dabar nelaimė trenkė kaip griaustinis, sudužo ir sutrupėjo puikios jo viltys ir gražūs užmanymai, palikdami savo vietoje rūpestį ir širdgėlą. Gaila jam seno tetušėlio, kramtančio sausą duonelę, gaila mažo kūdikėlio, verkiančio „pienelio“. Gaila geros matušėlės, paskendusios rūpesčiuose, bet gailės verkiančios pačios buvo visų skaudžiausias.

Glaudė pačią prie savęs, apkabinęs drebančiomis rankomis, o verksmingu balsu ramino ir guodžiojo:

– Neverk, širdele! negildyk man širdies; tavo kožna ašarėlė kaip peiliu mane varsto. Tu verki, rūgoji, o čia mano kaltės nėmaž nėra! gana... bent nusimalšyk!.. negaliu niekur skausmu tvertis, kad tu verki!.. Magdelė nusišluostė skruostus, nušvitusia kakta glaudės prie vyro šypsodama:

– Juozeli balandėli, kas tave gali kaltinti? Et, taip sau apsverčiau, be reikalo. Dovanok tą kartą, nebematysi nė vienos ašaros daugiau. Kaip dėsimės, taip, viskas bus gerai, nesirūpink, Juozeli!

Taip ramino vienas antrą Juozapai. Tuo tarpu tetušis, eidamas į klėtį, pamojęs motiną prie savęs, tarė:

– Ar žinai ką, motin? Juk aš turiu dar apsigniauzęs keletą rublelių iš senovės... Ar čia reik duoti karvei, ar ką? Kaip tu sakai?

Motina prasidžiugusi sušuko:

– Ko gi belauksi nedavęs, tetulė!?! Jei tik turi, duok tuojau, matai, jog kruvina bėda. Mat koks, ir prieš mane slėpėsi turįs pinigų!

– Kaipgi prieš tave nesislėpsi? Tu jei tik žinai, tuojau tau duok ir duok... Tiek ir težinai, – rūgojo senis, – paskutinius ir viską vaikams sukišti! O kai numirsiu, kas bus su mano laidotuvėmis?

²³ atsigaivinimo

– Nesirūpink, tetulėl, – juokėsi motina, – niekur numirėliai nesivolioja nelaidoti.
– Ar matai, kokia tu! Tai tik į žemę įkišti, ir gana, o kame mišios? Kame pazvanai²⁴ ir...? – užsikosėjo senis. – Tau tik „atiduok ir atiduok“, daugiau niekas nerūpi.

– Taip, taip, gerai, laikyk numirus mišioms, o tuo tarpu srėbk juodą putrą, tai bent greičiau numirsi... Verčiau dabar duok karvei nupirkti, o kai kitą prisiauginę parduos, tau pinigų atiduos, bus – vilkas sotas ir avis sveika.

– Tu, motin, visuomet moki išrokuoti²⁵ – bile tik nuo manęs išvilkti. O ko vaikas ženijosi pliką mergą? Ko neveizėjo, kad turėtų šį tą. Būtų beturįs skatiko.

– Tetulėl, atsiminei po smerčio trečioj dienoj pe...ti! – juokės motina. – Kelinti metai, kai jau vaikas vedęs, dabar pinigų liepi ieškoti! Su dalia parėjusi būtų mus žodžiais bevarstanti, o ant šios ką išrasi? Turbūt, kad už mus visus daugiau dirba ir visus lenkia... Kame tik, tetulėl, kame tie tavo grašgaliai, duokš veikiai! Pradžiuginsi ir vaikų širdelę, nebūk taip kytras²⁶, nevalia. Kam pasisakei turįs, kad nenori duoti?

– Taip visada tu kalbi... žinai gi, be reikalo sakiausi.

Besilygstant seniems, Jonelis apkabino senučio koją ir, vartydamas tuščią kvortelę²⁷, čiauškėjo:

– Senut, seniutėl, usciu pienelio, usciu pienelio!

Senutis pasilenkęs glostė Jonelį, motina dar pridėjo:

– Argi tau negaila to kūdikėlio?! Argi tavo širdis akmuo?..

Ir pradėjo verkti.

– Tė, tė, matušėle, atiduodu, tik neverk, – tarė senis, verdamas skrynelės viršų: – penkiolika turiu, visus atiduodu, žinokitės, pirkit, tik, susimildama nežlembk!

– Juozap, Magdele! – pašaukė motina. – Duok pats verčiau, pasakysim, kad rūpintųsi vaikai atiduoti.

Įbėgo Juozapai nusigandę, manė, kad vėl kokia nelaimė. Tėvas, duodamas du popierius, tarė:

– Vaikai, atiduodu paskutinius grašgalėlius karvelei nupirkti, bet veizėkit mane palaidoti dorai.

Magdelė ir Juozapas nudžiugę apkabino tėvams kojas:

– Dėkui, tetulėli! – tarė Juozapas, – nelauksime laidotuvių, užauginsime kitą karvelę, parduosime, gražinsime tetulėliui pinigų. Dėkui, dabar nustūmei mums rūpestį. Kol tik mano gyvybė ir sveikata valios, tol stelsiuosi, kad jums netrūktų nieko. O palaidoti tėvus padoriai – tai mano ir kiekvieno vaiko pareiga.

Saulėlė, iškrypusi iš pietų, lėdviau bekaitino. Debesys šiaurėje kaskart balo ir skystėjo, tarytum virto į permatomą tirštą miglą; vietomis buvo dar šviesesni, sukapti tik išilgai juodais brūkšneliais, rodos, į žemę atsirėmusiais. Žaibai užgeso, griaustinis kažin kur už miško nubildėjo. Aukščiau, pačiame skliauste, aiškiai žydavo dangus; tarpe debesų, priešais saulę, žibėjo puiki orarykštė²⁸. Vėjelis skystesnis vedavo medžių lapais, atgaivino suvytusias žoleles, atvėsino troškų orą.

Matušėlė, apsisiautusi skepeta, skubėjo jau pro vartus. Juozapas ryšį verpalų pamovęs ant lazdos, užsivertė sau ant kupros; dar sykį tėveliui sudiev pasakęs, dar sykį Jonelį paglostęs, dar sykį meiliai pažvelgęs į Magdelę, nubėgo paskui matušėlę. Magdelė, linksmi dainuodama, įsėdo į daržą ravėti. Senutis, atsisėdęs ant rąsto, pasakojo Joneliui, jog bobutė su tata parves karvelę ir pamilš pienelio.

* * *

Praslinko dešimtis metų. Sutkų gyvenimo atmainos dabar jau didesnės. Senutis jau keleri metai atsigulė į juodą žemelę ilsėtis amžinai, bet prieš mirtį atsiėmė nuo vaikų savo penkiolika rublių. Tuos pinigų pats išskirstė visus ligi kapeikos, įsakęs, kur ką dėti ir ką padaryti. Vaikai likę ne tik tuos pinigų visus išskirstė, bet mažne antra tiek dar savo pridėjo, palaidojo gražiai – su devintinėmis ir

²⁴ skambinimas varpais už mirusįjį

²⁵ apskaičiuoti, suderėti

²⁶ šykštus

²⁷ indelį

²⁸ vaivorykštė

metinėmis; po to dar atminimus kas metai užperka už tėvelio dūšią²⁹. Nors žmoneliai kasmet renkasi po kits kito į tą pačią žemelę, pasaulis dėlto palieka toks pat pilnas, koks buvęs nuo pat senovės. Nors žmoneliai vis mainosi, vieni mirdami, kiti į jų vietą gimdami, augdami, senėdami ir vėl mirdami, bet gamta palieka vis ta pati, su tomis pačiomis, visada vienokiomis oro atmainomis. Šį vakarą taip pat gražus pavakarėlis. Saulelė slenka ties viršūnėmis, pamaži rieta pakalniui kaip didžiausias raudonas ritinys. Dienovidžio šviesūs jos spinduliai kažki kur užlūžo, į jų vietą užsisiautė perregima kaip šydras balta migla, per kurią kaip per giliausią vandenį plaukė nuoga saulelė, leisdama visiems į save žiūrėti. Ramus vėjelis virpino epušės lapus ir nešiojo kvapą vistančios žolelės, gulinčios žalioje lankoje, pradalgėse. Dubysa ramiai gurgėjo per žvyrną, tarytum pavargus darbininkė laukia tik vakaro, laukia poilsio valandos. Visur ramu, kartais tik gandras suklekina arba piemenėlis vamzdelį subirbina. Magdelė netoli savo trobos, lenkėje, už daržo rovē linus. Pas ją žaidė nedidelė mergelė. Pakalnėje, alksnyne, keletas bandos šlemštė pažėlusius jau atolus. Piemenėlis, pūsdamas vamzdį ir pakaitais dainuodamas, artinosi prie dirvos. Mergelė pasišokinėdama bėgo priešais.

– Joneli, Joneli, duok man vamzdį papūsti!

– Tė, Marele, pūsk... taip, taip!.. Gerai birbia?

Marelė pūtė, birbino ir džiaugdamos juokėsi.

– Jau baigi rauti, mamaite? Pati viena pavargai?

Šnekėdamas Jonelis rinko saujas³⁰ ir statinėjo į gubeles. Motina atsitiesusi, rišdama saują, tarė:

– O tu, Joneli, gerai išalkai? negavai pavakarės; mudvi su Marele turėjom čia duonelės; paėmęs užkąsk, paskui padėsi statinėti. Taip skubu nurauti – laikas jau bėgti namo; Kazelis turbūt jau pakyrėjo bobutėlei, o ir tata netrukus susivoks³¹.

Marelė prilakino Joneliui terbelę; tas, atsilaužęs duonos, užsitepė sviesto iš abrinėlio; valgė, o antrąją ranka rinko ir mėtė saujas į krūveles.

– Neatėjai pirma, Joneli... karvės juk negyliavo... būtumei man padėjęs anksčiau nubaigti.

– Mamaite! aš tvorą tvėriau, kur tatos buvo pradėta; skubėjau, nė valgyti nėjau; privariau lig pat volo galo.

– Kaip tu mietus susismeigėi?

– Nusinešiau suolelį ir pasistodamas įmušiau su kūle.

Nubaigusi rauti, motina nusišluostė prakaitą, pažvelgė į saulę. Ėmusi statinėti, šnekėjo:

– Gerai, vaikeli, kad imies darbo, reik steigtis padėti tatulėliui; matai, kaip jis vargsta darbuojasi maitina mus visus; iš jo kruvino prakaito turime duonelės, apdaro ir gyvulėlių kiek reikiant. Turi jau dvyliktus metus, gali jau ir pats išmanyti.

– Mamaite, juk kad tata nenorėtų pats vargti, galėtų mane leisti su dilėmis³² į Kuršėnus. Ar aš nenuvažiuočiau? Tata tuo tarpu pailsėtų, – šnekėjo rimtai kaip senas vaikas. – Bene aš važnyčioti nemoku? Kur į pakalnę – užšok ant vežimo, kur į kalną – nušokęs pastūmėk su pečiu, paniūk – katras netraukia arklys. Ar aš nematau, kaip tata važiuoja? Arklių raižyti nereikia!

Motina žiūrėjo džiaugdamos į Jonelį ir juokėsi.

– Po kelerių metų gal tą ir padarysi, jei Dievas duos sveikatą, bet dabar, vaikeli, negali: ne tam dar tavo amžius, verčiau namuose slaugyk tatą, darbuokis kiek galėdamas; gana to, jog tata matys, kad tu nenori tingėti.

– Žinau aš, mamaite, jog tingėti – nuodėmė, ir bobutė sako, kad dykai valgoma duonelė verkia.

– Žinoma, verkia, vaikeli, tinginio valgoma, – tvirtino motina. – Žiūrėk, tatulėlis kiek prakaito išlaisto, bedirbdamas duonelę; ir tu sek jo pėdomis. Dėkui Dievui, pabaigėm, bėkim, Marele, namo. Jei tik rytoj nelis?.. Saulelė plaukia kaip per vandenį.

– Saulelė ir vakar taip pat be jokio spindulėlio leidosi, bet varmų³³ tiek nebuvo, – šnekėjo Jonelis,

²⁹ sielą

³⁰ nurautų linų pluoštus

³¹ sugrįš

³² lentomis

³³ uodų

eidamas kartu. – Šį vakarą kokiais būriais čiulkinį grūda³⁴, žiūrėkit, – aida, aida!.. Visur kaip debesys, o kramtosi kaip pašėlę. Tata sako, jog tai prieš lietų taip jie šėlsta.

– Gali būti ir taip, – pridūrė motina.

– Nėra baimės, kad ir lytų, – tęsė Jonelis: – mūsų rugeliai suvežti, šienelis suvalytas, nebepus niekas ant lauko. Linams, mamaite, juk nieko dar nekenks, kaip babutė sako: „Kas aplaistys, tas ir išdžiovins“.

Arti kiemelio atsigręžė motina į vieškelį.

– Nematyti dar tetulėlio, – tarė. – Marele, be nepalikai terbelės³⁵?..

– Nepalikau, sit paisinesiau.

Motina įbėgo į vidų, sukosi apie apyvoką. Jonelis, įsisodinęs Marelę į ratukus, lakino apsuokui kiemelio; abudu juokėsi, kvakėjo.

Bobutelė – kaip seniai bematyta! Per šmotą jau pasensterėjusi, visai į kuprelę sulinkusi, bet, senu papratimu, darbšti ir greita. Išėjusi surinkti skarų nuo tvoros, ant Jonelio barėsi:

– Ko taip lakstai kaip aitvaras? Vaikui ir sprandą nusuksi! Verčiau suveizėk gyvulius, žąsis – vakaras nebetoli; įnešk virbų ugnelei, paslaugyk mamelę, matai, kaip ji sunkiai dirba; toks dičkis gali jau padėti darbuotis, ne dykai lakstyti. Vaikeli, mokykis pelnytis duonelę.

Jonelis, sustojęs bėgioti, į seserikę tarė:

– Klausykim bobutelės! Lėkim, Marele, su ratukais į patvorį pavolėje³⁶; ten yra kupetikė skiedrų, kur tata mietus tašė; susipylę parvešime ir karves parsivarysime.

– Aš važiuota važiuosiu... Na!.. Tu mano arkliukas.

Jonelis, atsikėlęs vartus, nusilakino Marelę ratukuose. Parvažiuojant Jonelis traukė ratukus, o Marelei liepė stumti. Kai jis atsikūkęs pažiūrės, tuomet ji stums, o kai jis trauks, neveizės, tuomet ji užsigulusi ant skiedrų važiuos. Vos paspėjo pro vartus namo, ir tatulėlis parbrazdėjo. Vaikai, metę savo darbą, puolė pasitikti. Jonelis, bučiuodamas į ranką, ėmė tėvui iš nagų botagą ir vadžias; šoko arklių nukinkyti. Marelė, įsikibusi į skverną tėvui, čiauškėjo, pasakojo, kaip važiuota važiavusi skiedrų.

– Tatulėli, už ką rauduką pažabojai! – klausė Jonelis.

– Kam jis be proto lekia!.. negali nuturėti nežaboto.

Jonelis varsluodamas šnekėjosi su rauduku:

– A tu, valiūke! Ko nesiliauni? Užtai gavai geležį pakramtyti ir smūgis dar kliuvo... Žinosi bėgti rimtai... Duokš pavalkus, lenk galvą... trrr, lenk, o taip! – Kumelė, myniodama vadžias, graibė veją. – Trrr, tu pelėda! – šaukė ant kumelės. – Ko nestingi?... Apkaitęs raudelis, nabagas!

Apkabinęs arklio kaklą, prisiglaudęs nuvedė prie tvoros; prikabinęs grįžo kumelės numauti.

Išėjusi Magdelė sušuko:

– Tatulėlis jau susivokęs!

„Tatulėlis“ jau tikrą vardą nešiojo; tai nebe pirmutinis, nuliūdęs ir nusiminęs Juozas, dabar linksmas ir ramus džiaugėsi laime ir pasisekimu, žydėjo sveikata ir tvirtumu. Sveikinosi su savo Magdele, taip pat labai atsimainiusia. Dabar nebe išblyškusi, kliena³⁷ Magdelė, bet su geru paliaukiu, drūta bobelė, baltai raudona, skaisti kaip rožė pūrinė³⁸, matyti, gerą ganiavą turinti. Tatulėlis gyrė savo šeimninę Marelę ir po kišenės graibėsi „zuikio pyrago“, paskui, paėmęs ant rankų čiauškančią mergelikę, bučiuodamas nešėsi per kiemą. Atsisukęs dar tarė:

– Prikabink, Joneli, arklius prie tvoros, teatsiputie, kol mes pavalgysime, tepastovie.

Magdelė sukosi apie vakarienę. Juozapas, pabučiavęs matušėlei į ranką, po to, atsiklaupęs prie lopšio, šnekino ketvirčio metų Kazelį. Nupraustas baltai, riebus kaip rubuilis vaikas, rodos, pažino jau tėvą, nes šnekinamas krykštavo ir spardėsi. Nubučiavęs jam, tėvas rankeles ir kojeles, sėdosi su savo šeimyna prie vakarienės. Magdelė klausinėjo, kaip sukeliavęs.

³⁴ laksto aukštyn žemyn, zuja

³⁵ maišelio

³⁶ rąstų krūvos pašalyje

³⁷ liekna

³⁸ pilnavidurė

– Mažne prisigavau šį kartą, – tarė Juozapas: – truputį per didelį vežimą prisikroviau, sunkiai traukė; kur į kalną, vis gavau pastūmėti, ir pečiai mažne man paskaudo.

– Kam reik taip godėtis? – barėsi motinėle. – Besigaluodamas be nenustosi sveikatos? Ar ne taip ir tėvo nabaštikas, bedirbdamas per daug, įgavo sintį ir nepersenęs gavo po velėna palįsti?!

Skausmo debesėlis perbėgo visiems per kaktą, prisiminus mirusį tėvelį. Tai pastebėjusi, motinėle tarė:

– Ką padarysi!.. Mes jo nebesulauksime, o jis mūsų visų sulauks ir pasitiks.

Magdelė iš naujo pradėjo kalbą apie uždarbį ir kelionę.

– Pernai vasarą ir per žiemą nors tarpais tevažiavau, – kalbėjo Juozapas, – o žiūrėk iš to uždarbio išsimokėjau visas skolas; gali sakyti, jog trobą ir klėtėlę pasistatėm, arklį nusipirkom, dar atskalų paliko... Laikas lig laiko du rublius užvažiuoti tai – ne niekai!

– Jei nežus tie tavo atskalai³⁹, Juozaiti? – tarė motinėle: – vienam ir kitam įkaišiojai be jokio raštelio...

– Ką padarysi, mamaite, kad jo tokia gailinga širdis, – teisino Magdelė: – Jocas verkia, kad jam kumelę pavogė, kartu ir Juozapas verkia, duodamas jam paskutinius dešimt rublių...

– Kaipgi nesigailėsi! – pertraukė Juozapas. – Pavogė žmogui kumelę pačiame darbymetyje, sėjamu laiku, kur kas valanda reikia kumelės; pinigų neturi, nei žmogui plaukti, nei šaukti. Vagį sekiotis pėsčias nespės, o čia arti, akėti vėl gyvai reikia. Ką gi darysi nedavęs paskutinius?!

– Niekas tavęs nepeikia, Juozaiti, už tai, – teisinosi pati: aš tik sakau, jog tu tuomet negelbuotumei žmogaus, jei bent neturėtumei nė grašio.

– Štai Kvečas mokesčiams trūko – daviau kelis rublius, – kalbėjo Juozapas. – Žymantą broliai būtų ištaksavę už iškaštas⁴⁰, vėlek paskolinau porą dešimtėlių. Vis bėda, vis reikia gelbėti; o dėl niekų dirbti kokius raštus – nepridera su saviškiais. Atiduos žmonės, juk kiekvienas sąžinės turi.

– Kartais labai norėtų atiduoti, o kad nebėr iš kur, – tarė motinėle. – Ir tavo, vaikeli, kruvinai uždirbta kapeikėlė ne iš upės pasemiama; reikia pagalvoti, juk ir pats turi vaikų...

– Mamaite, nesibark! – prašėsi Magdelė. – Tesižino, teduodie, nes nėra jam didesnio džiaugsmo, kaip sugelbėti reikale ar ką gera žmogui padaryti. Mat, atsigimęs visai į matušėlę!

Visi širdingai susijuokė. Pertraukė kalbą Jonelis: apsisiautęs ilgu drabužiu, rankoj nusitvėręs pančius, pasisakė jojams arklių ganyti.

– Ak tu, mano kūdiki, – šokosi tėvas, – kur tu vienas josi... gali naktį nusigąsti!

– Ne vienas ganysiu, tatulėli; nujojo Jankaus Domė, Žymanto Antaniukas, josime visi į skynimus, jau susitarėm. Nebijok, tatulėli, susikursime ugnį... Tata miegok ramiai; aš pareisiu bandos išsivaryti, kai išauš.

– O tai mano vyras! – džiaugėsi tėvas. – Imkis kailinius pasikloti, nesigulk ant plikos žemės. Eikim, aš tave ant kumelės užsodinsiu, nepasilik nuo kitų.

– Joneli, įsikišk duonelės, – šaukė bobutėlė. – Maželėlis!..

– Tė, Joneli, varškės galą, – kiša motina į kišenę: – pravers tau pusiauryčiams užsikąsti.

– Nesėsk, Joneli, ant rauduko, jok verčiau ant kumelės: tas beprotis kartais baidosi, gali tave išmesti. Šit kailinius paklojau... Op!.. ar turi degtukų?.. tė, negulk arti ugnies, veskis Sabaliuką... Surėžk raudukui!

– Laba naktis! — sušvilpęs Jonelis nujojo.

– Pone Dieve padėk! – peržegnojo tėvas, keldamas kiemelio vartus.

Saulėlė seniai nusileido, pagaliau ir vakarinė žara jau užgeso, juoda prietamsa apsiautė visą žemę. Dangus, be jokio mėlynumo ir be skaistumo, be jokio spindulėlio ir be vienos žvaigždėlės, pilkavo tik ties galva, kaip storais dūmais aprūkęs; pakraščiai jungėsi tamsumoje su miškais ir kalnais; negalėjai atskirti dangaus sienos nuo žemės. Apdengė jau juoda tamsa laukus, pievas, miškus ir pelkes: nei paukštelio, nei žvėrelio, pagaliau nei naminio gyvulėlio niekur nė balso, visi jau saldžiu miegu užmigę

³⁹ santaupos

⁴⁰ išlaidos

ilsėjosi; toli tik spiksojo ugnelė arkliganių ir retkarčiais, kaip iš po žemės, atsiliepė atgarsis tilstančios jų dainelės, ir vėl visur tylu; vėjelis tik kartais pūkštelėjo, maišydamas drėgną miglą, tarytum skelbdamas netrukus šiltą lietų.

Bobutėlė, Marelė ir Kazelis skaniai jau miegojo, o Juozapas su Magdele sėdėjo dar susiglaudę ant suoloelio po langais, žiūrėjo abudu į tolybę prieš save, bet jų akys niekur nesirėmė, matė tik savyje mylimųjų paveikslus. Ilgas valandas taip sėdėdami, nors nė žodelio į vienas antrą neištarė, vienok labai daug apipasakojo vienas kitam apie savo laimę.

1897 m.